

Píše Václav Maidl

(E*forum, 11. 03. 2020)

Menší knížku o německých spisovatelích z Čech a Moravy Pavla Kosatíka jsem přivítal kvůli jejímu syntetizujícímu charakteru a osvětové funkci již při prvním vydání v roce 2001 v Nakladatelství Franze Kafky a ze stejných důvodů vítám opožděně i druhé, doplněné a rozšířené vydání realizované v roce 2017 Euromedia Group, a. s. / Knižní klub v edici Universum. Za oněch více jak patnáct let zůstává totiž stále jedinou populárně naučnou publikací, která v uceleném chronologickém přehledu podává obraz o německy psané literatuře v českých zemích od počátků až na práh 21. století. A protože doplnění a rozšíření je anoncováno již na obálce, zajímalo mě zejména, v čem a jak se obě vydání liší.

Na první pohled (a to doslova) zaujme volba jiného obrazového doprovodu: Zatímco pro první vydání jej poskytl Kurt Krolop, v druhém vydání se jedná s výjimkou dvou položek o materiály z archivu autora. V čem pak spočívá doplnění a rozšíření textu? Srovnání *Obsahů* mnoho nenapoví – počet a názvy kapitol zůstaly stejné, v novém vydání je v něm sice opomínuta položka *Další prameny k německé literatuře z českých zemí*, avšak na s. 272 ji v knize nalezneme.

Konkrétnější poznatky přináší až detailní porovnání textů. Z něho vyplývá, že doplňky je možné v zásadě rozlišit na dva typy: drobné stylistické úpravy výchozího textu a doplňování stávajícího textu o informace obsažené v jedné či dvou větách.

Jako příklad zdařilých stylistických úprav lze uvést vypuštění opakovaného adjektiva „celý“ ve větě o P. Leppinovi („celé dílo tohoto prozaika, který prožil celý život v Praze, s. 92) nebo opravu slovesné vazby „obořit se na lidi“ (s. 183) oproti původnímu „obořit se proti lidem“; někdy ovšem vznikne díky stylistické úpravě významový posun (např. je-li původní parataxe nově nahrazena větou závislou: „stýkat se zde s českými intelektuály, z nichž ho [K. Krause, V. M.] Max Lobkowitz, český šlechtic a diplomat, [...] uvedl k prezidentu Masarykovi“) a je otázkou, zda toto explicitní vřazení Maxe Lobkowitze mezi intelektuální elitu bylo skutečně zamýšleno.

Frekvence doplňků je v první třetině knihy poměrně nízká a začíná se zvyšovat až u autorů vstoupivších do literatury na přelomu 19. a 20. století, markantní je zejména v těch případech, kdy byly v rozmezí let 2001–2016 vydány nové české překlady jejich děl (Josef Mühlberger, Lenka Reinerová). Věty doplňující stávající text jsou jednak informačního charakteru (např. údaj o překladatelce Haškova *Švejka* Gretě Reinerové, s. 135, či podrobnosti o Fürnbergově útěku do Palestiny v r. 1938, s. 245), jednak hodnotící (např. o Krausovi: „Krutost patřila ke konstantám jeho psaní.“ s. 117, nebo

o H. G. Adlerovi: „Adlerovo zásadní dílo pomohlo v západním světě nastavit parametry odborné debaty o holocaustu.“ s. 256). Některá doplnění ovšem považuji za zavádějící (Chr. H. Spieß rozhodně nežil na venkovském zámečku v Bezděkově „poustevnickém životem“ s. 11, ten pouze imitoval v blízkých Tupadelských skalách), či zbytečně nadsazená („protiválečný pamflet [Berthy von Suttner, V. M.] se stal světovým bestsellerem“, s. 65), kde bych se vzhledem k tehdejšímu stavu komunikace mezi kontinenty držel původního skromnějšího znění, že „protiválečný pamflet zaznamenal ohlas v celé Evropě“. Může také dojít k úpravě škrtem: Zmínku o Mühlbergerovi, že se vypracoval „z autora regionálního významu“, v nové verzi nenajdeme.

Obdobně jako frekvence doplňků se zvyšuje také frekvence rozšiřujících pasáží. V kapitolách věnovaných starší literatuře do přelomu 19. a 20. století se tak nově objevuje portrét moravského prozaika Maxe Grünfelda, u Leppina výstižný citát z jeho tvorby v překladu Miloše Kučery, Karl Kraus je podroben kritickému pohledu Willyho Haase, citovaného dle česky vydaných Mühlbergerových *Dějin německé literatury v Čechách 1900–1939*. Více jak tři stránky přibývají u Franze Kafky, jež shrnují výsledky bádání českých badatelů i pořízené překlady prací zahraničních odborníků po roce 1989. V rozšířených pasážích o Urzidilovi profituje Kosatík z českého vydání knihy *Goethe a Čechy*, obdobně je tomu u nových překladů z děl Hermanna Ungara či Josefa Mühlbergera. Oceňuji, že v novém vydání autor připomenul postavu a dílo solitéra Georga Mannheimera, jehož překladatelské výkony již vyzdvihoval Ladislav Nezdařil (*Česká poezie v německých překladech*, 1985), i nově zařazené krátké portréty Gustava Leutelta, Romana K. Scholze a Melchiora Vischera. Původní rámeček knihy obsažený v názvu překračují (a díky za to!) portréty a zhodnocení práce germanobohemistů Eduarda Goldstückera, Kurta Krolopa a Petera Demetze, stejně jako přiblížení činnosti institucí, které německy psanou literatury z českých zemí připomínají (Společnost Franze Kafky, Pražský literární dům autorů německého jazyka, Goethe-Institut, Rakouské kulturní fórum), výčet zainteresovaných českých germanistických pracovišť a nakladatelství věnujících se této literatuře (např. Barrister & Principal, Albis International, Albert Boskovice, Vitalis), do doby digitální pak uvádí odkaz na web [Kohoutí kříž](#) a jeho zhodnocení.

Zasahování do již ustáleného textu přináší ovšem také svá rizika, z nichž největším je opakování informací. Je tomu tak v pasážích o Marii Ebner-Eschenbach, kde informaci o jmenování čestnou doktorkou vídeňské univerzity čteme nyní jak na s. 56, tak na s. 60, obdobně se na s. 259 a 260 opakuje informace o poválečných osudech Kischových, Fürnbergových a Weiskopfových. Na malé ploše je pak tento nešvar zřetelný např. ve formulaci „Vítězná Čína, česky 1950, přeložené v roce 1950 do češtiny.“ Překvapí nový a chybný překlad antologie *Prager Frühling im Zeugnis der Dichter* („Pražské jaro ve svědectví básníka“), zatímco v 1. vydání je správně použito plurálu „básníků“, nebo užití pracovního překladu „České vesnice“ pro Serkeho knihu *Böhmische Dörfer*, zatímco v poznámkovém aparátu je uvedena česká verze vydání z r. 2001 naprosto korektně. Přidané citáty mohou při nepozornosti vnést zmatek do označování jejich pořadí a tím i do informací, z jakého textu pocházejí, jako se stalo v kapitole o Musilovi na s. 121–123. Tyto výhrady jdou ovšem spíše na vrub redakčního

zpracování než autora samotného.

Avšak jedna moje výtka míří i na Pavla Kosatíka: Několikrát zaměňuje autora s literární postavou, nebo vypravěčem a podává pak čtenáři zkreslený obraz pojednávaného díla, ba i zavádějící informace: Ve Stifterově knize *Z kroniky našeho rodu* to není autor, ale vypravěč, kdo se probírá zápisky pradědečka lékaře (Stifter mezi svými předky žádného lékaře neměl); syn utýraný v květnu 1945 v Čechách nebyl Mühlbergerův (Mühlberger byl bezdětný), ale jeho literární postavy z povídky *Der Galgen im Weinberg*; rovněž tak v románu *Převrat* nevzpomíná Weiskopf sám (nejde o autobiografii), nýbrž vypravěč v první osobě.

Navzdory uvedeným výhradám považuji *Menší knížku o německých spisovatelích z Čech a Moravy* za dobrou, potřebnou a aktuální, a to z několika důvodů. Předně autor svým smyslem pro vyhmátnutí podstatných autorů a jejich děl a jejich začleněním do celku i dobových souvislostí vytváří rastr, který se pro čtenáře nepoučeného, ale chtivého informací stává první orientační pomůckou v spletité krajině německy psané literatury v českých zemích. Dále: Je napsána přístupně a česky, což skýtá možnost oslovení většího okruhu čtenářů, neboť je známo, že někdejší znalost druhého zemského jazyka v České republice klesá, zájem o kulturu (v nejširším slova smyslu) jejího bývalého německého etnika však naopak postupně roste. A konečně svým způsobem také dokumentuje, co se z této literatury podařilo do roku 2016 přeložit do češtiny, a částečně podchytit i výsledky práce českých germanobohemistů. Autor je zde odkázán na jejich produkci v českém jazyce. Škoda, že čeští germanobohemisté jsou povahou své práce i kvůli spolupráci se zahraničními kolegy vázání na publikování převážně v jazyce německém, případně anglickém. Kdyby byl Kosatík schopen výsledky jejich práce vtáhnout do *Menší knížky*, ukázalo by se, co vše již na tomto poli bylo v prvních dvou desetiletích 21. století vykonáno, a obraz domácí německy psané literatury by tak vystoupil ještě plastičtěji.

Pavel Kosatík je znám především jako autor biografii zasazených do širšího historickopolitického a společenského kontextu. Jestliže napsal knížku věnovanou celé jedné literární oblasti (míněno tematicky i geograficky), musel k tomu mít zvláštní důvod. Tím je vědomí, že česká společnost přes vzrůstající zájem jako celek nedoceňuje – ať již vědomě, či nevědomě – existenci domácí německy psané literatury (a potažmo kultury). Kosatík to pociťuje jako dluh, který je „potřeba splatit“ a nevidí zde během patnácti let velkou změnu (úvod k 2. vydání je doslovně převzat z vydání prvního), ačkoli z jeho doplnění a rozšíření textu, stejně jako z uvedeného obohaceného seznamu další literatury je patrné, že se v České republice v této oblasti v 10. letech 21. století nezahálelo a že není sám, kdo tento dluh splácí. Ostatně nejen na poli literatury: Připomeňme si projekt Anny a Iva Habánových *Mladí lvi v kleci*, mapující německojazyčné výtvarné prostředí meziválečného Československa, nebo jedinečné dílo Jitky Ludvové *Až k hořkému konci. Pražské německé divadlo 1845–1945* či již v nultých letech vydanou publikaci *Zmizelé Sudety*, iniciovanou sdružením Antikomplex, a knihy kulturologa Petra Mikšíčka *Znovuobjevené Krušnohoří* a *Sudetská pouť aneb Waldgang* a obdobně působícího Zdeňka Procházku s projektem

Putování po zaniklých místech v západních Čechách. A jistě by se dalo pokračovat, řada místních iniciativ ani nejeví zájem o velkou publicitu, zajímá je především věc samotná – srov. Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek a produkci malého nakladatelství Srdce Vltavy v Horní Plané nebo společnost Kitl na Jablonecku, která loni upozornila na jizerskohorského rodáka Gustava Leutelta českým vydáním jeho knihy *Doktor Kittel*. Tento letný výčet vzbuzuje naději i do budoucna a naznačuje, že bychom se za dalších deset let mohli u *Menší knížky* dočkat dalšího, ještě více rozšířeného vydání.

Pavel Kosatík: *Menší knížka o německých spisovatelích z Čech a Moravy.* Praha: Euromedia Group, a. s. / Knižní klub, 2017, 288 s.

www.ipsl.cz